

Joanna WIĘCŁAW-MICHNIEWSKA
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNO-GOSPODARCZE GMIN KRAKOWSKIEGO OBSZARU METROPOLITALNEGO

THE SOCIOECONOMIC DIFFERENTIATION WITHIN THE MUNICIPALITIES OF KRAKOW'S METROPOLITAN AREA

ABSTRACT: Krakow's Metropolitan Area (KOM), as delineated in the Małopolskie Province Spatial Development Plan, is comprised of 51 municipalities which meet the criteria required by the indicators included in the Plan. Once categorized as a municipality that fits KOM's criteria, each municipality official had the opportunity to sign an agreement that would confirm their desire to be part of KOM. This decision is completely voluntary as no administrative writ has been imposed. The freewill of this choice is worth underlining because it reflects upon the effectiveness of KOM. The socioeconomic variation between KOM municipalities may significantly affect the interpretation of the notion "metropolitan area," its general approval, and the decisions made by the participating municipalities, which are not always congruent with KOM's needs. The main goal of this article is to analyze differences in the level of municipalities' socio-economic development and to identify the benefits of KOM adherence. This research compares public services fruition and utilization in the municipalities with those in Krakow's Metropolitan Area as a whole. KOM's municipalities are very diverse as far as socio-economic development is concerned, something mainly shaped by natural environment conditions, various economic developmental goals (connected with existing economic and social potential) and the available technical infrastructure equipment. The present activities by the municipalities' governments concerning public services are not in accordance with the ideals offered by KOM. This situation results from the large size of Krakow's Metropolitan Area, semiformal groups of interest lobby and a lack of genuine bonds between most of KOM's municipalities.

KEY WORDS: metropolitan area, Cracow

Wprowadzenie

Krakowski obszar metropolitalny (KOM) został wyznaczony w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego, przyjętym uchwałą nr XV/174/03, podjętą przez Sejmik Województwa Małopolskiego 22 grudnia 2003 r. (www.malopolskie.pl). Zasięg przestrzenny badań obejmuje zatem 51 gmin, położonych w odległości

około 50 km od centrum Krakowa, które nieregularnym pierścieniem otaczają obszar aglomeracji (rys. 1). KOM tworzą gminy, które spełniały kryteria założone według

Rys. 1. Położenie krakowskiego obszaru metropolitalnego na tle województwa małopolskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: www.malopolskie.pl.

określonych w planie mierników. Włączenie w obręb KOM nastąpiło jednak na podstawie podpisanego przez przedstawicieli tych gmin porozumienia – akces do obszaru metropolitalnego był wyrażeniem woli danej gminy, nie opierał się zatem na nakazie administracyjnym. Fakt ten jest wart podkreślenia z uwagi na implikacje w obecnym funkcjonowaniu KOM. Zróżnicowanie społeczno-gospodarcze gmin może bowiem wpływać zarówno na interpretację samego pojęcia „obszar metropolitalny”, ogólną ak-

ceptację idei rozwoju regionu, jak i na decyzje podejmowane przez poszczególne gminy, niekoniecznie uwzględniające potrzeby w skali metropolitalnej (Więclaw-Michniewska 2009). Celem artykułu jest zatem przedstawienie różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego gmin KOM oraz wskazanie wpływu tej struktury w zakresie realizacji usług publicznych w gminach przy uwzględnieniu całości obszaru metropolitalnego Krakowa. Biorąc pod uwagę kluczową rolę, jaką we współczesnej gospodarce przypisuje się układom metropolitalnym i polaryzacji społeczno-gospodarczej w układzie metropolia – zaplecze (Smętkowski, Jałowiecki, Gorzelak 2008, Zuziak 2008, *Identyfikacja...* 2009), wydaje się, że należy stymulować rozwój nie tylko ośrodka metropolitalnego, ale również całego obszaru metropolitalnego. Podniesienie poziomu społeczno-ekonomicznego, a w konsekwencji także konkurencyjności KOM, powinno się odbywać zatem na drodze równoczesnego wzmocnienia funkcji metropolitalnych Krakowa i zwiększania dynamiki rozwoju jego zaplecza, jakie stanowią gminy KOM.

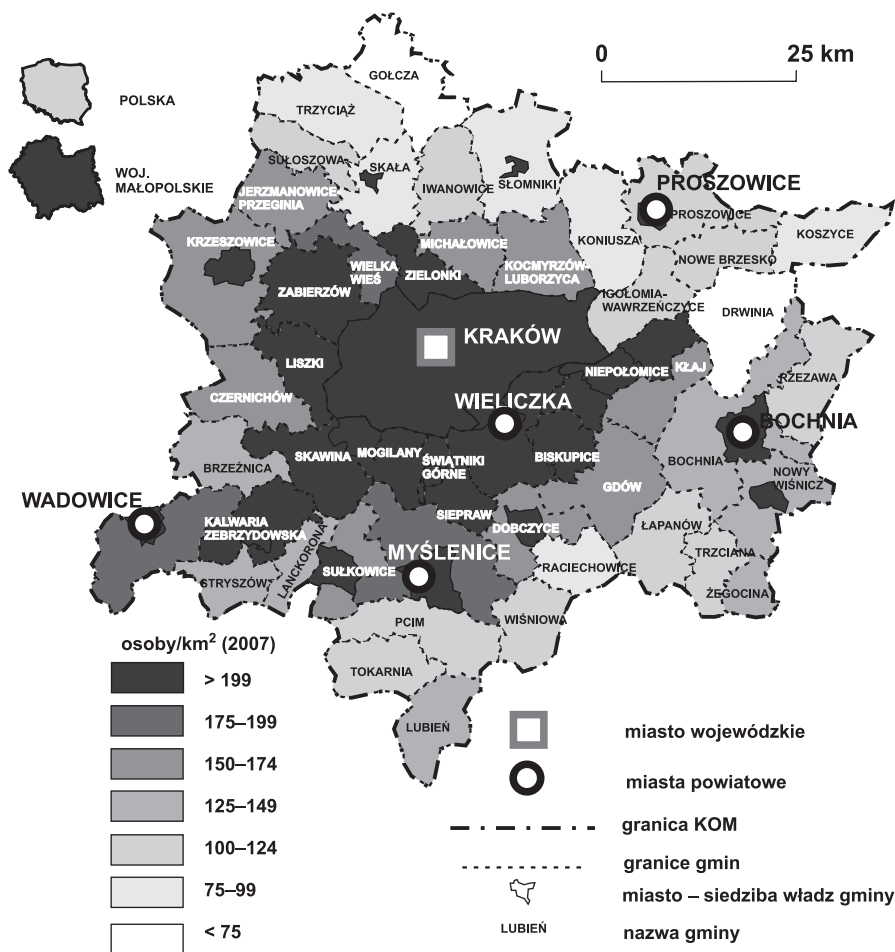
Zróżnicowanie demograficzno-społeczne

Krakowski obszar metropolitalny obejmuje obszary gmin, które różnią się znacznie stopniem rozwoju społeczno-ekonomicznego – zarówno w całym zbiorze gmin, jak i w obrębie poszczególnych jednostek. Jest to wynikiem zarówno warunków związanych ze środowiskiem przyrodniczym, odmiennej historii, siły związków w układzie aglomeracja – gmina, jak i współczesnego stanu zagospodarowania obszaru badanych gmin. Odzwierciedleniem tych uwarunkowań w skali województwa małopolskiego jest wydzielenie w jego planie zagospodarowania przestrzennego trzech stref przyrodniczo-ekonomicznych: a) północnej – obejmującej gminy w wyżynnej części województwa, b) południowej – obszary gmin podgórskich i górskich, oraz c) środkowej – obejmującej najsilniej zurbanizowany fragment województwa leżący w pasie Oświęcim – Olkusz – Kraków – Tarnów (rys. 1; www.malopolskie.pl). Relatywnie niewielki odsetek gmin KOM leży w całości w strefach zewnętrznych (niecałe 10% w strefie północnej i 20% w południowej), natomiast mniej więcej jedna czwarta badanych gmin obejmuje obszary położone zarówno w części centralnej, jak i w strefie wewnętrznej. Największy udział w KOM mają gminy strefy środkowej (45%), przy czym te bezpośrednio graniczące z Krakowem (poza dwoma gminami) stanowią obszar integracji przestrzennej z Krakowem, wyznaczony zasięgiem strefy podmiejskiej Krakowa, która obejmuje niecałe 25% ogólnej liczby gmin.

W celu zobrazowania zróżnicowania społeczno-gospodarczego gmin KOM, w niniejszym artykule przedstawiono podstawowe wskaźniki dające ogólny obraz dysproporcji parametrów społeczno-gospodarczych między badanymi gminami. W analizie uwzględniono dane opisujące stan obecny (dotyczące 2007 r.), natomiast przekrój czasowy obejmuje lata 2002–2007 (poza odsetkiem użytków rolnych dotyczącym lat 2002–2005 oraz odsetkiem ludności według poziomu wykształcenia; www.stat.gov.pl). Za-

sadniczym wskaźnikiem charakteryzującym sytuację demograficzno-społeczną KOM jest gęstość zaludnienia (rys. 2). Największą gęstością zaludnienia cechują się gminy w części środkowej, co wiąże się głównie z: 1. większą liczbą ośrodków o randze ponadlokalnej, zwłaszcza w części południowej, 2. bliskim sąsiedztwem w części zachodniej KOM obszaru oddziaływania Śląska, 3. występowaniem intensywnej suburbanizacji w gminach strefy podmiejskiej; podobny układ gęstości zaludnienia odnotowano w innych obszarach metropolitalnych w Polsce (www.wbpp.poznan.pl, www.woj-pomorskie.pl). Gęstość zaludnienia części centralnej KOMU (powyżej 199 osób/km²) zbliżona jest do średniej województwa małopolskiego, wyższe też wartości (175–199 osób/km²) można zaobserwować w części południowej strefy centralnej. Strefa południowa (górska) KOM cechuje się na ogół wartościami zbliżonymi do średniej krajowej, natomiast strefa północna, podobnie jak całe peryferia północno-wschodniej części KOM – ma najniższą gęstość zaludnienia (50–100 osób/km²). Niższa gęstość zaludnienia części północno-wschodniej wynika w dużej mierze nie tylko ze słabszego rozwoju sieci osadniczej, ale także ze znacznie niższego (niż w części południowej) przyrostu naturalnego.

Stosunkowo wysoki współczynnik przyrostu naturalnego (liczba osób/1000 mieszkańców) w gminach KOM cechuje na ogół obszary części południowej (przeciętnie 0–4) i maleje w kierunku północnym, osiągając w skrajnie północnych gminach wartości w przedziale od –4 do –6 (www.stat.gov.pl). Znacznie korzystniejsza sytuacja demograficzna karpackiej części KOM wynika z czynnika historycznego (opartego między innymi na roli dominującego tu wyznania rzymskokatolickiego), jest też związana z żywym kultywowaniem modelu rodziny wielodzietnej (Długosz, Soja 1995). Podobny rozkład – zróżnicowanie w profilu północ–południe – cechuje strukturę wieku mieszkańców KOM odnośnie do dwu grup ludności: w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym. Gminy w części południowej odznaczają się najwyższymi odsetkami osób w wieku przedprodukcyjnym (rzędu 25–28%) i maleją one w kierunku północnym do 15–18%; natomiast udział osób w wieku poprodukcyjnym jest najwyższy w części północnej (nawet do powyżej 20%), a na południu badanego obszaru osiąga średnio wartości 12–14% (www.stat.gov.pl). Odmienne prezentuje się obraz ludności w wieku produkcyjnym – przy ogólnie znacznie mniejszym zróżnicowaniu udziały tej grupy wieku maleją koncentrycznie w kierunku od centrum KOM (Kraków: powyżej 65%) ku peryferiom północnym, południowym i wschodnim (58–60%). Z analizy zasobów pracy krakowskiego obszaru metropolitalnego (Kurkiewicz 2008) wynika, że ogółem można jednak prognozować zmniejszanie się udziału osób młodych i jednoczesny wzrost odsetka populacji starszej, co w konsekwencji powoduje określenie rezerw zasobów pracy jako ograniczonych (również ze względu na ich jakość). „Może się więc okazać, że jeśli nawet struktura demograficzna (ze względu na wiek i płeć) podaży pracy w strefie podmiejskiej i w strefie dojazdów byłaby odpowiednia, to może być ona niedostosowana ze względu na poziom wykształcenia” (Kurkiewicz 2008). Kolejnym niezwykle ważnym elementem charakterystyki KOMU w ujęciu społecznym

Rys. 2. Gęstość zaludnienia w gminach krakowskiego obszaru metropolitalnego w 2007 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: www.stat.gov.pl.

jest zatem poziom wykształcenia ludności. Jest to cecha istotna ze względu na rangę, jaką nadaje się wykształceniu w kreowaniu zasobów kapitału ludzkiego (stanowi ono jeden z zasadniczych wyznaczników jakości tego kapitału). Instytucje nauki i edukacji w metropoliach powinny zaś z definicji stanowić instrument wzmacniający kapitał ludzki (Lendzion, Sołtys, Toczyński 2004). Mieszkańcy Krakowa cechują się wysokim poziomem wykształcenia: w 2002 r. blisko 18% mieszkańców miasta legitymowało się wykształceniem wyższym, a 32% – średnim (odpowiednio wartości odnoszące się do mieszkańców województwa oraz Polski: 8,4% i 23,4% oraz 8,4% i 24%; www.stat.gov.pl). Podobnie wysokie wartości wskaźników wykształcenia w obrębie KOM osiągnęła je-

dynie Bochnia, można jednak zauważyć ogólnie niezły (choć nieporównywalny z Krakowem) poziom wykształcenia w wielu gminach obszaru metropolitalnego, zwłaszcza miejsko-wiejskich: odsetek ludności z wykształceniem wyższym i średnim przekroczył 30% w 20 spośród 51 badanych gmin.

Ważną składową charakterystyki demograficzno-społecznej jest poziom migracji, wpływających znacząco na potencjał ludnościowy. Gminy KOM cechują się pod tym względem dużym zróżnicowaniem, a głównym czynnikiem wpływającym na jego obraz jest naturalnie Kraków i jego pozycja w regionie w powiązaniu z procesem suburbanizacji. W metropolii w ciągu ostatnich 15 lat odnotowano na ogół dodatnie saldo migracji, choć z relatywnie niewielkimi wartościami (www.bip.krakow.pl). W latach 2002–2007 najwyższe wskaźniki salda migracji na 1000 osób (powyżej 25) w obrębie KOM dotyczą większości gmin graniczących bezpośrednio z Krakowem (www.stat.gov.pl). Drugi pierścień gmin wokół Krakowa cechuje już znacznie większe zróżnicowanie: gminy na południu i częściowo na zachodzie odnotowały saldo migracji na 1000 osób rzędu 15–25, natomiast na północy i wschodzie – obok gmin o wskaźniku 5–15 – występują już również takie, w których zaobserwowano dość znaczny odpływ ludności (–5). Zdecydowanie ujemne saldo migracji (od –5 do –15) charakteryzuje stosunkowo niewiele gmin peryferyjnych, głównie na północy KOM (łącznie stanowią one zaledwie około 10% ogółu gmin). Taki rozkład migracji w obrębie KOM wynika zapewne z faktu, że zwiększona po 1990 r. mobilność ludności Polski w dużej mierze związana jest z dążeniami do podniesienia poziomu wykształcenia (Kociszewski 2006), a Kraków, dysponujący szeroką gamą możliwości w tym zakresie, stał się popularnym celem migracji, zwłaszcza ludności z najbardziej mobilnej grupy wiekowej (20–24 lata). Jednocześnie z uwagi na postępujący proces suburbanizacji, strefa podmiejska jest obszarem wybieranym nie tylko przez wiele osób napływających z zewnątrz, ale stanowi także cel odpływu mieszkańców Krakowa. Z kolei wzrastające saldo migracji w gminach położonych w większej (niż bezpośrednio przy granicach Krakowa) odległości związane jest między innymi z uwarunkowaniami rynku nieruchomości. W badaniach dotyczących obrotu działkami budowlanymi i rolnymi w latach 2007–2008 stwierdzono, że wzrost zainteresowania dalszą lokalizacją działek spowodowany był ich niższymi cenami, brakiem dużych rezerw w gminach najbliższych Krakowowi oraz działaniem zjawiska określanego jako bańka spekulacyjna, wskutek którego ceny w gminach strefy podmiejskiej Krakowa zostały zawyżone w stosunku do ich realnej wartości (Więclaw-Michniewska, Czado 2009).

Zróżnicowanie ekonomiczno-infrastrukturalne

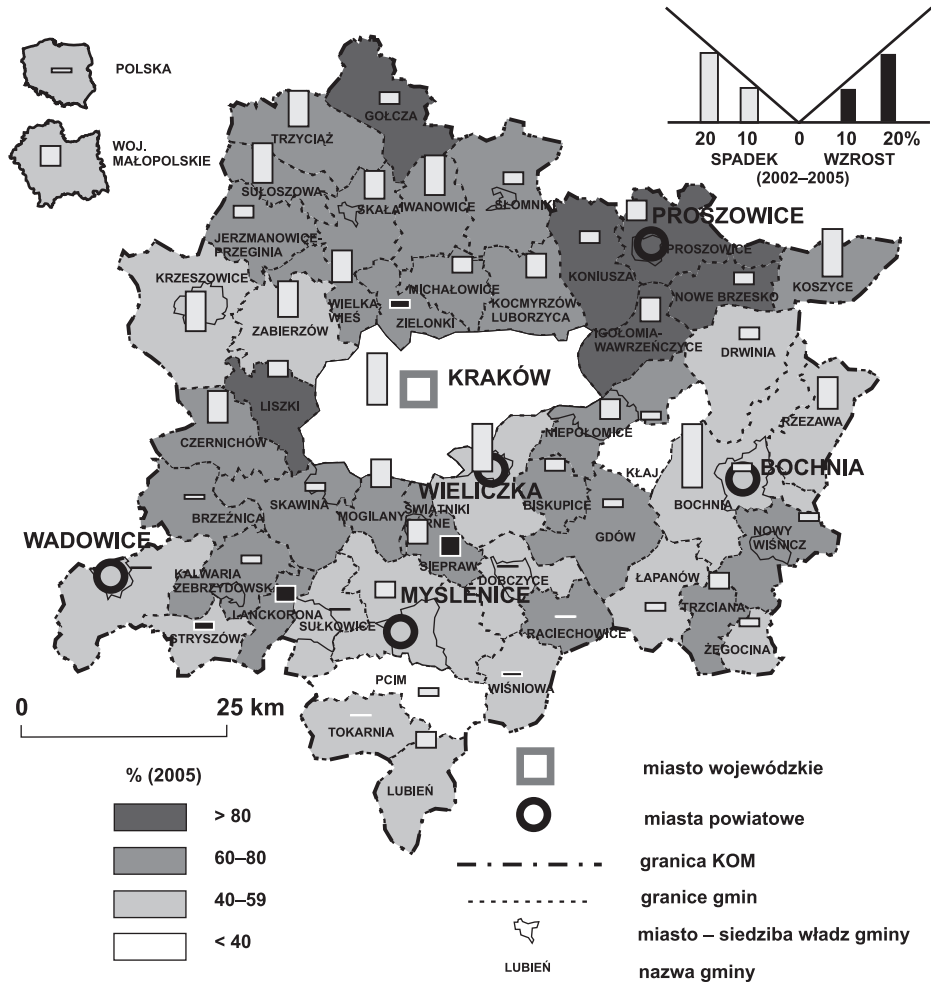
Zróżnicowanie gospodarcze gmin KOM jest odzwierciedleniem zarówno możliwości ekonomicznych i organizacyjnych samorządów lokalnych, w tym także stopnia wspierania i stymulowania rozwoju przedsiębiorczości, jak i spójności działań lokalnych i regionalnych, stanu i poziomu rozwinięcia infrastruktury technicznej i społecz-

nej, wreszcie aktywności w podejmowaniu różnych działalności (nie tylko w sferze *stricto* okołobiznesowej) przez mieszkańców. Ważnym aspektem jest także polityka przestrzenna i gospodarcza prowadzona (lub czasem nieprowadzona) przez poszczególne gminy. Jest to istotne zwłaszcza w świetle stwierdzenia, że na ogół gminy KOM deklarują (w przyjętych strategiach rozwoju gminy) wizje poprawy warunków zamieszkiwania (w zakresie dostępu do rozmaitych usług, dostępności komunikacyjnej i wyposażenia infrastrukturalnego) oraz przyspieszenia tempa rozwoju gospodarczego. Nie można też pominąć faktu zróżnicowania wynikającego z prostego czynnika, jakim jest odległość od Krakowa poszczególnych gmin i związane z tym ograniczenia wpływu wielkiego miasta na gospodarowanie mniejszych jednostek. Na potrzeby krótkiego zobrazowania różnic między gminami KOM wybrano więc kilka zasadniczych wskaźników, dotyczących: kategorii użytkowania ziemi, aktywności ekonomicznej ludności oraz stopnia wyposażenia w niektóre elementy infrastruktury technicznej.

W zakresie zasobu użytków rolnych, które są niejako w opozycji do technicznych (utożsamianych z zainwestowaniem w zakresie komunikacji, gospodarki i mieszkalnictwa) można stwierdzić, że ogółem gminy KOM dysponują dość znacznym ich arealem (rys. 3). Zdecydowana większość gmin na północ od Krakowa cechuje się wysokimi (zwłaszcza na tle średnich dla województwa i Polski) udziałami użytków rolnych, sięgającymi nawet powyżej 80% w ogólnej powierzchni gmin. Nieco niższymi wartościami, ale nadal wysokimi, odznaczają się gminy w południowej części KOM, jednak tu duże obszary zajmują też lasy. Ogółem trzy piąte gmin KOM ma 60–80% i powyżej 80% użytków rolnych w swej ogólnej powierzchni. Odrębną kwestią jest jednak stopień ich faktycznie rolniczego użytkowania, łączący się z zagadnieniami użytkowania ziemi, rynku nieruchomości, możliwości inwestycyjnych. Przykładem relacji między użytkami rolnymi a rolnictwem może służyć podkrakowska gmina Mogilany, w której użytki rolne zajmują ponad 60% jej powierzchni, a w całej gminie działa zaledwie 10 niewielkich gospodarstw rolnych. W latach 2002–2005 odnotowano permanentny spadek udziału użytków rolnych w powierzchni gmin (do 20%), a w zaledwie 4 gminach zaznaczył się niewielki (do 4%) wzrost odsetka użytków rolnych. Zmniejszanie się areалу użytków rolnych związane jest przede wszystkim z procesem odrolniania gruntów, który przynosi dość szybkie doraźne zyski zarówno właścicielom ziemi, jak i samorządom gmin. Warto zauważyć, że bardzo niewiele gmin sumiennie (przy tym rozsądnie) rewiduje kwestie wielkości obszarów przeznaczonych do zainwestowania, przyzwalając na ubytek gruntów rolnych.

Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców stanowi cechę charakteryzującą aktywność ekonomiczną ludności, ale też – pośrednio – określa szanse rozwoju przedsiębiorczości w danej gminie (rys. 4). Na ogół gminy KOM wyróżniają się dość wysokim poziomem badanego wskaźnika: jedna piąta ogólnej ich liczby osiąga wartości średnie dla województwa i Polski (90–120 podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców, a ponad połowa mieści się w kolejnym przedziale (60–89)). Posługiwanie się jednak wyłącznie tym wskaźnikiem bywa zawodne, ze względu na występowanie zja-

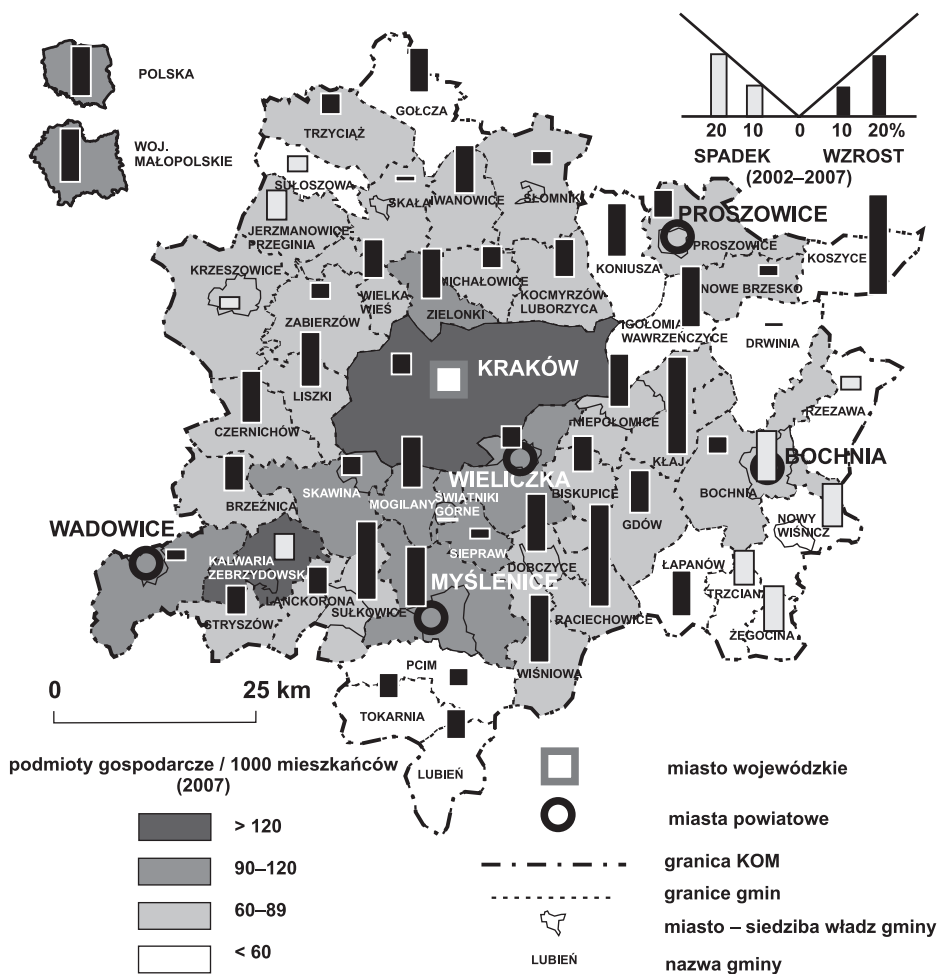

Rys. 3. Udział użytków rolnych w ogólnej powierzchni gmin KOM w latach 2002–2005

Źródło: Jak w rys. 2.

wiska szarej strefy oraz z uwagi na niezupełną zgodność danych rejestrowanych w zestawieniach statystycznych z rzeczywistą działalnością ludności. Wątpliwości budzą na przykład dane dotyczące peryferyjnych południowych gmin KOM. W badanych latach można było odnotować dynamiczny rozwój budownictwa i wzrost zapotrzebowania na usługi z tego zakresu, a właśnie ten rodzaj zawodów jest dość tradycyjny w tym obszarze. W wywiadach przeprowadzonych w badanych gminach potwierdzono zresztą fakt ożywionej działalności mieszkańców gmin, a nawet braku odczuwania skutków kryzysu w budownictwie jeszcze w połowie 2009 r. Aktywność zawodowa przejawia się w postaci funkcjonowania licznych ekip (często rodzinnych) związanych z tą branżą

Rys. 4. Liczba podmiotów gospodarczych w gminach KOM-u w latach 2002–2007

Źródło: Jak w rys. 2.

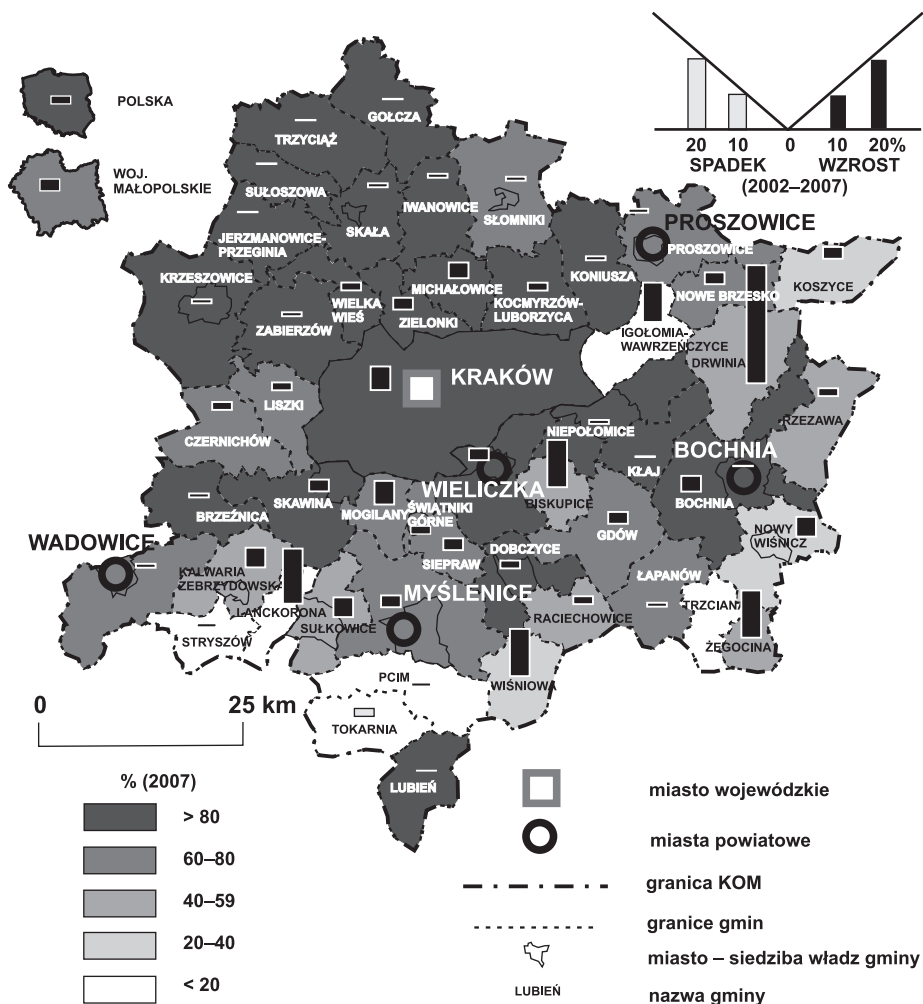
(budowlaną), nierejestrowanych jednak oficjalnie jako podmioty gospodarcze. Gospodarowanie odpadami, w tym zagadnienie odprowadzania ścieków stanowi jeden z wyznaczonych w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego obszarów problemowych (www.malopolskie.pl). Znaczenie dobrze rozwiniętej i spełniającej odpowiednie standardy sieci kanalizacyjnej jest duże – nie tylko z uwagi na wymogi związane z ochroną środowiska przyrodniczego, ale także ze względu na konieczność spełniania wytycznych tzw. dyrektywy ściekowej, nakładającej na wiele gmin obowiązek realizacji inwestycji z tego zakresu. Z powodu wysokich kosztów takich przedsięwzięć oraz uwarunkowań środowiska przyrodniczego utrudniających

Rys. 5. Udział użytkowników sieci wodociągowej w gminach KOM w latach 2002–2007

Źródło: Jak w rys. 2.

wykonywanie zadań w tej sferze, współpraca międzygminna w skali ponadlokalnej jest niezmiernie ważna. Dostępność do sieci kanalizacyjnych, podobnie zresztą jak wodociągowych, zwiększa też atrakcyjność i możliwości rozwoju danego obszaru, zarówno odnośnie do zabudowy mieszkaniowej, jak i usługowo-przemysłowej. Biorąc pod uwagę liczbę użytkowników sieci kanalizacyjnej w gminach KOM, sytuację ogółem można ocenić jako niekorzystną. Poza Krakowem, w którym odsetek użytkowników omawianej sieci osiąga wartość krajową (powyżej 60%), najlepszym przedziałem (45–60%) cechuje się zaledwie 6 badanych gmin, z których większość to równocześnie ośrodki powiatowe (rys. 5). Z kolei ponad 40% gmin charakteryzuje się najniższym udziałem

Rys. 6. Udział użytkowników sieci kanalizacyjnej w gminach KOM w latach 2002–2007

Źródło: Jak w rys. 2.

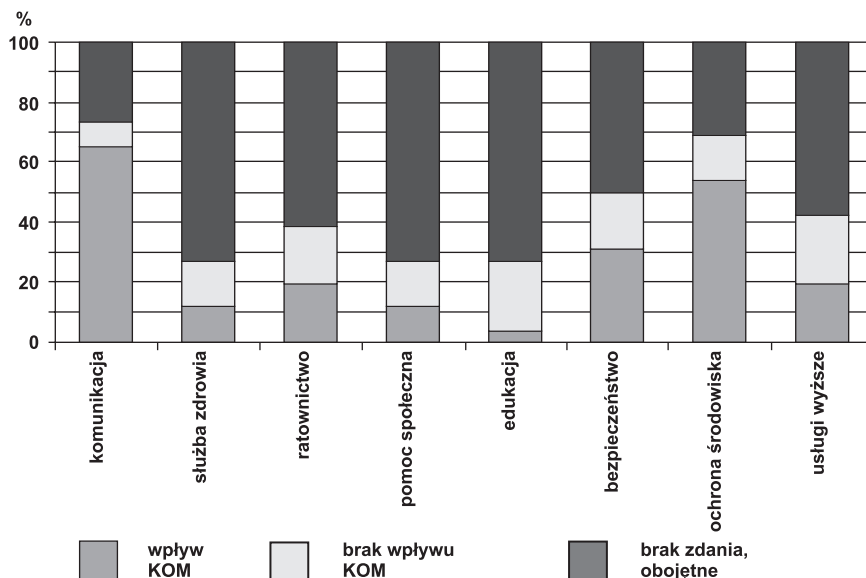
użytkowników sieci kanalizacyjnej i dotyczy to gmin zarówno w części południowej, jak i północnej KOM. Optymizmem napawa fakt, że w części z nich odnotowano nawet kilkunastoprocentowy wzrost w latach 2002–2007, choć jednak z drugiej strony w dwóch trzecich z nich przyrost odsetka użytkowników nie przekroczył nawet 1%. Można wspomnieć, że występują też specyficzne okoliczności: istnieje odpowiednia infrastruktura, a brak jest chęci mieszkańców do jej wykorzystywania. Sytuacja taka wystąpiła w Stryśowie, gdzie w 2008 r. oddano do użytku oczyszczalnię, której moc wykorzystywana jest w 70% – mimo starań władz gminy. O wiele lepiej wygląda sy-

tuacja w zakresie wyposażenia w sieć wodociągową, albowiem niemal połowa gmin KOM charakteryzuje się ponad 80-procentowym udziałem użytkowników tej sieci, a tylko niecałe 10% gmin zostało zaklasyfikowanych do najniższego (poniżej 15%) przedziału; przy tym w gminach słabiej wyposażonych odnotowano w latach 2002–2007 wzrost udziału użytkowników sieci wodociągowej (rys. 6). Należy podkreślić, że inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej są trudniejsze do koordynacji w KOM z uwagi na zróżnicowanie ukształtowania terenu (duże deniwelacje) i zróżnicowanie warunków gruntowo-wodnych, oraz występowanie różnych źródeł zanieczyszczeń punktowych i przestrzennych.

Zakończenie

Podsumowując krótki zarys charakterystyki społeczno-ekonomicznej gmin KOM można stwierdzić, że krakowski obszar metropolitalny jest zróżnicowany zarówno pod względem demograficzno-społecznym, jak i gospodarczym. W pierwszym przypadku owo zróżnicowanie rysuje się silniej na linii północ–południe, zwłaszcza w odniesieniu do wskaźników demograficznych; natomiast najkorzystniej pod względem istotnej cechy społecznej, jaką stanowi wykształcenie wypada Kraków wraz z najbliższym otoczeniem – gminami podmiejskimi, które też cechują się lepszą sytuacją w zakresie dalszego rozwoju dzięki wysokiemu napływowi ludności w dużej części o co najmniej średnim wykształceniu. Odnośnie do sfery ekonomicznej znacznie wyraźniejsze jest zróżnicowanie o charakterze koncentrycznym, na relacje centrum – peryferia, aczkolwiek tu również zaznacza się korzystniejsza na ogół sytuacja gmin części południowej KOM.

Obszar metropolitalny, pomimo oczywistych nawet różnic wewnętrznych, powinien stanowić wspólnotową (metropolitalną) całość, zwłaszcza w dziedzinach, które mogą obejmować wspólne obszary zarządzania i planowania. Poczucie wspólnoty działań gmin w ramach KOM starano się ukazać na przykładzie oceny korzyści płynących z faktu przynależności do KOM w zakresie realizacji usług publicznych (rys. 7). Pomijając w tym miejscu zagadnienie realności koordynacji działań w ramach całego obszaru metropolitalnego i celowość funkcji organizacyjnej KOM, można jednak wskazać przynajmniej dwie sfery, gdzie zdecydowanie zaznaczył się wpływ tej struktury: komunikację i ochronę środowiska (zazwyczaj w kontekście gospodarki odpadami). W pozostałych dziedzinach usług publicznych odnotowano najczęściej zerowy wpływ KOM. Warto podkreślić, że opinie przedstawicieli samorządów lokalnych nie są zróżnicowane przestrzennie: podobne stanowiska zajmowali władarze badanych gmin we wszystkich częściach KOM, niezależnie od tego, jakie uwarunkowania społeczno-gospodarcze cechowały daną gminę (Więclaw-Michniewska 2009). Wypracowanie skutecznych wspólnych rozwiązań utrudnia nie tyle zróżnicowanie społeczno-ekonomiczne pomiędzy gminami tworzącymi krakowski obszar metropolitalny, co jego wielkość i obowiązujące rozwiązania prawne.

Rys. 7. Korzyści z przynależności do KOM w zakresie realizacji usług publicznych

Źródło: Opracowanie własne.

Bibliografia

- Długosz Z., Soja M., 1995, *Ludność*, [w:] *Karpaty polskie. Przyroda, człowiek i jego działalność*, red. J. Warszńska, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s. 209–217.
- Identyfikacja i delimitacja obszarów problemowych i strategicznej interwencji w Polsce*, 2009, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa, s. 118.
- Kociszewski J., 2006, *Mobilność siły roboczej w Polsce w procesie transformacji w układzie przestrzennym*, [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Problemy globalizacji i regionalizacji*, cz. 1, red. M.G. Woźniak, Rzeszów, s. 449–470. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, 9.
- Kurkiewicz J., 2008, *Zasoby pracy krakowskiego obszaru metropolitalnego na tle demograficznych przemian w środowisku wielkomiejskim. Referat na konferencję: Statystyka społeczna – dokonania – szanse – perspektywy, Kraków 28–30 stycznia 2008*, GUS, Kraków, 10 s.
- Lendzion J., Sołtys J., Toczyński W., 2004, *Znaczenie obszarów metropolitalnych i ich otoczenia oraz współczesnych procesów metropolizacyjnych w kształtowaniu polityki regionalnej państwa*. Ekspertyza na zamówienie Departamentu Polityki Regionalnej Ministerstwa Gospodarki i Pracy, dla potrzeb tworzenia Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego (www.platforma.org), 56.
- Smętkowski M., Jałowiecki M., Gorzelak G., 2008, *Obszary metropolitalne w Polsce: problemy rozwojowe i delimitacja*, Warszawa, 98 s. Raporty i Analizy EUROREG, 1.
- Więclaw-Michniewska J., 2009, *Funkcjonowanie krakowskiego obszaru metropolitalnego w opinii przedstawicieli samorządu lokalnego*, [w:] *Potencjalne metropolie ze szczególnym uwzględnieniem Polski wschodniej*, red. Z. Makiela, KPZK PAN, Warszawa, s. 280–293. Studia, 125.
- Więclaw-Michniewska J., Czado J., 2009, *Rynek nieruchomości w podkrakowskich gminach na przykładzie działek budowlanych i rolnych*, [w:] *Człowiek i rolnictwo. Prof. Czesławowi Guzikowi w 70 rocznicę urodzin*, red. Z. Górka, A. Zborowski, IGI GP Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 239–248.

www.bip.krakow.pl

www.malopolskie.pl

www.wbpp.poznan.pl

www.woj-pomorskie.pl

Zuziak Z.K., 2008, *Nowe struktury w przestrzeni metropolitalnej. Pytania i problemy planistyczne*, „Czasopismo Techniczne” A, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków, s. 16.

ZRÓŻNICOWANIE SPOŁECZNO-GOSPODARCZE GMIN KRAKOWSKIEGO OBSZARU METROPOLITALNEGO

ABSTRAKT: Krakowski obszar metropolitalny (KOM), wyznaczony w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego, składa się z 51 gmin, które spełniają kryteria określone miernikami zawartymi w planie. Akces do obszaru metropolitalnego – w postaci podpisanego przez przedstawicieli danej gminy porozumienia – był wyrazem woli tej gminy, a nie został wymuszony nakazem administracyjnym. Fakt ten trzeba uwypuklić, ponieważ dobrowolność akcesu ma swoje implikacje w funkcjonowaniu KOM. Społeczno-gospodarcze zróżnicowanie gmin może bowiem wpłynąć na interpretację samego pojęcia „obszar metropolitalny”, jak i na ogólną akceptację idei rozwoju regionu oraz na decyzje całej aglomeracji. Artykuł analizuje różnice w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego gmin przynależnych do KOM oraz przedstawia wpływ tej struktury w zakresie realizacji usług publicznych w gminach, przy uwzględnieniu całego obszaru metropolitalnego Krakowa. Podkreślić należy, że nie wszystkie działania gmin w sferze usług publicznych są zgodne z ideą KOM – sytuacja ta wynika z dużego rozmiaru krakowskiego obszaru metropolitalnego, oddziaływania semiformalnych grup interesów i lobby, a także z braku więzi między większością gmin KOM.

SŁOWA KLUCZOWE: obszar metropolitalny, Kraków